Motion

1980/81:2112

av Lars Werner m. fl.
med anledning av proposition 1980/81:126 om arbetsmarknadspolitikens framtida inriktning

Arbetslösheten ökar

Arbetslösheten kommer att öka de närmaste åren. Kapitalismen, såväl i Sverige som i världen i övrigt, är i kris. Därmed hotas grundvalen för sysselsättningen, nämligen industriproduktionen. Det är främst tre förhållanden som hotar industrisysselsättningen.

1. Utflyttningen av företag och kapitalexport till andra marknader.
2. Utflyttning av forskning och utveckling från Sverige som minskar industriutvecklingen i landet.
3. En stor del av den svenska handeln sker inom de multinationella bolagens egna ramar med en förskjutning till andra marknader, vilket får stora sysselsättningskonsekvenser.

Regeringen och storfinansen satsar nu helt på exportinriktad produktion. Men detta ger inte fler industrijobb. Samtidigt skärs den offentliga sektorn ned. Stora sysselsättningssvårigheter blir följden i första hand för ungdomar och kvinnor. Detta sker utöver den strukturrationalisering som pågår och fortsätter inom våra basnäringar.

Ny flyttlasspolitik

Mot bakgrund av denna utveckling innebär regeringens förslag om inriktning av arbetsmarknadspolitiken inget annat än ökad arbetslöshet och nya flyttlass. Huvudpunkterna i regeringspropositionen är för det första att arbetskraften skall anpassas efter de jobb som kapitalet ställer till förfogande, för det andra att ansvaret för anpassningen skall skötas av arbetsgivarna och den enskilde arbetssökande. Samhället skall ta ett mindre ansvar. Eftersom vi av erfarenhet vet att arbetsgivarnas ansvar enbart omfattar vinsten, kommer den enskilde arbetssökande att få stå för anpassningen. Denna inriktning är en parallell till Åslingdoktrinen. Arbetsmarknadsminister Eliasson har nu formulerat sin egen doktrin: minskat samhällsansvar, sköt dig själv.

Samhället skall enligt regeringens riktlinjer inte ställa några krav på produktionslivet. Samhället skall bara understödja dess inriktning och stimulera genom penningbidrag, flyttningsbidrag, stöd till nyanställningar, omställningsbidrag m. m.

Vpk kräver ny industri- och sysselsättningspolitik

Regeringens förslag till arbetsmarknadspolitik är underordnat kapitalismens utveckling. En ohämmad exportinriktning och svångremmar på den offentliga sektorn löser inte Sveriges problem. Sveriges problem är att kapitalismen är i kris. För att få Sverige ur krisen måste kraftiga ingrepp göras mot den kapitalistiska lönsamhetsinriktningen och dess anarkistiska produktionssätt.

Vpk har i flera motioner till årets riksmöte krävt sådana åtgärder. I motion 1980/81:1503 ställs kraven på en ny ekonomisk politik, i motion 1980/81:288 krävs åtgärder för att bekämpa arbetslösheten, i motion 1980/81:806 krävs en industriell förnyelse, med målsättningen att skapa 100 000 nya industriarbeten under 1980-talet, och i motion 1980/81:1106 krävs en ny inriktning av regionalpolitiken. Vidare har i vpk-motioner krävts åtgärder mot ungdomsarbetslösheten, ett aktionsprogram mot utslagning och social utstötning, ökat anslag till arbetsmarknadsutbildningen och en ny inriktning av utbildningen, krav på obligatorisk arbetsförmedling samt krav för att tillgodose handikappades rätt till arbete.

Vpk har sammanfattat principerna för en nödvändig kamp mot arbetslösheten enligt följande:

1. Snabbt utarbetande av ett program för 100 000 nya samhällsnyttiga arbeten, under en period av högst tre år, innefattande ökat bostadsbyggande och en påbörjad planmässig utveckling av den offentliga sektorns samhällsservice.
2. Ett statligt industriprogram för 100 000 nya industriarbeten under 1980-talet.
3. Kreditväsendet under samhällets ledning och kontroll. Nationalisering av de privata storbankerna och kreditinstituten.
4. Uppbyggnad av samhällsägda fonder under de arbetandes kontroll.
5. Stopp för kapitalflykt och industriutflyttning.
6. Förkortning av arbetsdagen påbörjas med målet att nå sextimmarsdagen.
7. Facklig vetorätt mot avskedanden och permitteringar. Full lön under hela permitteringstiden.
8. Ökning av AMS resurser. Ny inriktning på utbildning, och en inriktning som motverkar en regional obalans.

Arbetsmarknadspolitik för full sysselsättning

Utifrån de ovan angivna principerna skall arbetsmarknadspolitiken utformas. Därför måste kapitalismens profitsystem angripas. Kravet på full sysselsättning kan bara bli verklighet med en planerad industri- och sysselsättningspolitik enligt de riktlinjer vpk föreslagit. Kampen för full sysselsättning är en kamp för rätten till ett arbete för alla oavsett handikapp,

ålder, kön eller utbildning. Arbetsmarknadspolitikens riktlinjer skall utgå från full sysselsättning. Ett meningsfullt arbete är en viktig utgångspunkt. Det kräver i sin tur att utbildningen har ett meningsfullt innehåll och att arbetsmiljöerna i både fysisk och psykisk mening skall utformas så, att de ej slår ut människor från arbetslivet.

Tillämpa främjandelagen

Utslagning från arbetsmarknaden blir allt vanligare. Dessutom har många, främst ungdomar, väldigt små möjligheter att komma in på arbetsmarknaden. Främsta orsaken är arbetslivets krav, vilka är utformade för en profitgivande verksamhet. Arbetshandikapp i någon form kostar samhället såväl direkta utgifter som minskade inkomster genom att människor utestängs från arbetslivet.

Varje individ som kan placeras på den reguljära arbetsmarknaden är naturligtvis ett framsteg, även om det sker med lönebidrag. Detta är emellertid ingen framtidslösning. Samhället måste ställa högre krav på arbetslivet. Främjandelagen måste utnyttjas så att minst 10 % av dem som finns inom Samhällsföretag kommer ut på arbetsmarknaden varje år. Vpk kräver att främjandelagen tillämpas så, att arbetshandikappade bereds arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Åtgärder mot ungdomsarbetslösheten

I Sverige var i slutet av 1980 ca 100 000 ungdomar arbetslösa. Av dessa befann sig ungefär 55 000 i olika former av arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbete eller var förtidspensionerade. Ungdomskullarna fortsätter att växa, vilket ytterligare kommer att förvärra situationen om ingenting görs.

Regeringens arbetsmarknadspolitik ger inte ungdomarna stor chans. Vpk har under den allmänna motionstiden i motion 1980/81:1497 lagt fram förslag om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten. Kommunala åtgärdsprogram med ekonomiskt stöd från statsmakterna är nödvändiga att upprätta för att ge ungdomen arbete. Utbildning och arbete kan ordnas inom samhällsnyttiga områden som vård-, service- och miljösektorn.

Utbildningen och varvningen mellan teori och praktik måste ske på ett meningsfullt sätt – inte snävt knytas till det enskilda företagets intresse. Praktikplatser i gymnasieutbildningen måste ställas till förfogande på skolans och samhällets villkor, och fackföreningarna bör ges möjligheter att följa och övervaka att praktiken blir allsidig.

Obligatorisk arbetsplatsförmedling i kombination med att utnyttja främjandelagen kan ge många handikappade ungdomar chansen på arbetsmarknaden. Framför allt måste en obligatorisk arbetsförmedling ses som ett sätt att förhindra utslagning och utsortering från arbetsmarknaden.

Aktionsprogram mot utslagning och social utstötning

De av regeringen föreslagna åtgärderna att med subventioner till företagen anställa arbetshandikappade är en otillräcklig åtgärd som på sikt kommer att ha marginella effekter. Vpk har i motion 1980/81:1068 till årets riksmöte krävt en snabbutredning om ett aktionsprogram mot utslagning och social utstötning enligt följande huvudpunkter:

1. Alla människors rätt antingen till ett arbete oberoende av ålder, kön, handikapp eller till alternativ utbildning måste garanteras.
2. En riksomfattande garanti för alla ungdomars rätt till arbete eller meningsfull utbildning måste skapas.
3. En allmän arbetstidsförkortning måste påbörjas.
4. Målsättningen att skapa arbete åt alla måste genomsyra hela industri- och näringspolitiken.
5. En bred offensiv mot alla typer av arbetsmiljörisker.
6. Företag med hög personalomsättning och hög sjukfrånvaro bör få betala förhöjd arbetsgivaravgift.
7. Obligatorisk arbetsförmedling genomförs. Främjandelagen görs tvingande.
8. Ekonomiska hjälpformer vid långvarig arbetslöshet får inte utformas så att återkomst till arbetslivet försvåras.
9. Både socialvård och sjukvård måste på ett helt annat sätt än nu ha målsättningen att medverka till arbetsrehabilitering.
10. En restriktiv alkohol- och narkotikapolitik måste föras. Målsättningen är en avsevärd konsumtionsminskning.

Demokratiska rättigheter i arbetslivet för fler jobb

Regeringen aviserar förändringar i den arbetsrättsliga lagstiftningen. Dessa skall ske på företagens villkor. Lagstiftningen skall än mindre än f. n. gripa in i arbetsköparnas diktatoriska bestämmanderätt på arbetsplatserna. Främst kommer anställningsskyddet att minska, övertidsarbetet att öka och ledighetsmöjligheterna att minska, enligt regeringens intentioner.

Vpk har krävt en ny arbetsrättslig lagstiftning i flera motioner till årets riksmöte. Vpk föreslår att de anställda och deras fackliga organisationer skall ges demokratiska rättigheter på arbetsplatsen för att kunna påverka investeringar, förbättra arbetsmiljön, förhindra ackord, etc. Den arbetsrättsliga lagstiftningen kan endast på detta sätt bidra till att t. ex. investeringar sker för fler jobb, att investeringar görs för en bra miljö, att arbetstakten hålls på en rimlig och mänsklig nivå. Därför föreslår vpk att riksdagen uttalar att de prövningar som skall ske av den arbetsrättsliga lagstiftningen skall utgå från att ge de anställda och de fackliga organisationerna demokratiska rättigheter i arbetslivet.

Stoppa flyttlasspolitiken

Flyttlasspolitiken kommer att ta ny fart med regeringens politik och kapitalismens utveckling. Den betyder ökad koncentration. Både den yrkesmässiga rörligheten och den geografiska rörligheten är underordnade denna utveckling. Den kan endast brytas med en ny ekonomisk industri- och sysselsättningspolitik. Regionalpolitiken kan spela en aktiv roll om den utformas som vpk föreslagit i motion 1980/81:1106.

Den yrkesmässiga rörligheten innebär bl. a. att jobben ytterligare uppdelas i från varandra skilda och var för sig obegripliga detaljer där yrkeskunskapen alltmer försvinner, där skapande arbete ersätts med övervakande funktioner och arbetet blir alltmer monotont och den psykiska pressen ökar. Yrkesmässig rörlighet i regeringens tappning är underordnad profitstyrningen och därmed en del i flyttlasspolitiken.

Arbetsmarknadspolitiken skall ha som uppgift att befrämja en arbetsmarknad som efterfrågar gedigna yrkeskunskaper, bred och inträngande branschkunskap, kunskap om arbetsmiljö och arbetsmiljörisker. I detta syfte måste arbetsmarknadsutbildningen förändras som vpk föreslagit i motion 1980/81:1834. Vpk anser att den yrkesmässiga rörligheten måste underordnas dessa målsättningar.

Den geografiska rörligheten kommer att skjuta ny fart när den kapitalistiska krisen slår igenom med full kraft. Regeringens förslag om skattebefrielse av flyttningsbidragen kan bara tolkas som en anpassning till en flyttlasspolitik i stället för att åtgärder vidtas mot en sådan utveckling. Att göra flyttningsstödet skattefritt och samtidigt ta bort traktamenten för dubbel bosättning kan bara syfta till att göra flyttlasspolitiken mer effektiv. Förden enskilde som *tvingas* flytta är naturligtvis bidragen välkomna om inte t. o. m. nödvändiga, men insatta i sitt sammanhang är de en effektiv hjälp i flyttlasspolitiken. Vpk anser därför att riksdagen bör avslå förslaget om att traktamente för dubbel bosättning upphör.

Stoppa nedläggningar och permitteringar

Regeringen utgår från att nuvarande strukturomvandling inom vissa basnäringar och branscher är nödvändig, ja, något som inte går att stoppa. Vpk utgår i stället från att viktiga basnäringar måste bestå i vårt land, förändringar måste ske för framtida verksamhet, inte för att läggas ned.

Stödet vid lokala sysselsättningskriser är defensivt och anpassat till den internationella kapitalismens utveckling. Samhällets stöd till företag i kris måste utgå från att skapa nya jobb. Samhällsfonder, makt för de arbetande att tvinga fram investeringar, en aktiv industri- och näringspolitik från regeringen är nödvändiga åtgärder.

De fackliga organisationerna måste ges makt att kunna stoppa nedläggningar och permitteringar som inte är nödvändiga ur samhällssynpunkt. Vetorätt för de fackliga organisationerna i dessa frågor är angeläget.

Planera rekryteringen av nya jobb

En konsekvent industri- och sysselsättningspolitik från samhällets sida kan ge fler jobb. Genom en planering av samhällets resurser kan viktiga samhällsbehov tillgodoses bl. a. genom de uppgifter som den offentliga sektorn inrymmer. En planering med åtgärder för att investera landets kapital i produktiva industriinvesteringar måste genomföras, den nuvarande investeringsstrejken måste brytas. Endast en sådan politik kan ge varaktiga sysselsättningstillfällen.

Att införa tillfälliga rekryteringsstimulanser till företagen är en ren subvention. Därför yrkar vpk avslag på regeringens förslag till tillfällig rekryteringsstimulans och kräver i stället en kraftfull industri- och sysselsättningspolitik för fler jobb.

Obligatorisk arbetsförmedling

Regeringens förslag till riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken gör arbetsförmedlingarna till ett passivt organ för service till arbetsköparna. De arbetslösas rätt kommer arbetsförmedlingarna att ha mycket svårt att hävda. Därför vore det logiskt att, när arbetslösheten tenderar att öka, ge arbetsförmedlingarna en bättre status genom att införa obligatorisk arbetsförmedling. Detta har vpk i tidigare motion till riksdagen krävt (1980/81:484).

Obligatorisk arbetsförmedling skulle kunna förhindra att arbetsköparna tar "russinen" i kakan genom att vraka och välja. Ungdomar skulle få en större chans på arbetsmarknaden, likaså kvinnorna. En obligatorisk arbetsförmedling skulle även bidra till att stoppa företagens utslagningsprocess eftersom arbetsförmedlingen då kan ställa krav på företaget vid rekryteringen. Vpk kräver därför att obligatorisk arbetsförmedling inrättas.

Facklig vetorätt vid arbetsmarknadsstöd

Regeringen föreslår att det fackliga inflytandet vid beslut om olika stödformer uttunnas ytterligare. Reglerna är något olika beroende på vilken stödform det gäller. Detta har regeringen tagit som intäkt för att den fackliga organisationen endast skall beredas tillfälle avge yttrande när en stödform är aktuell på ett företag.

Vpk anser att det är den lokala fackliga organisationen som bäst känner till förhållandena på arbetsplatsen. Därför föreslår vi att när en stödform är aktuell på ett företag skall den berörda fackliga organisationen tillstyrka ett sådant stöd, i annat fall skall något stöd inte utgå. Denna föreslagna princip bör gälla såväl nuvarande som kommande stödformer.

Börja arbetstidsförkortningen nu

Ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt kan en allmän arbetstidsförkortning spela en positiv roll. Deltidsarbetet kan minska, utslagningen minskas och fler ges tillfälle att komma in i arbetslivet.

En arbetstidsförkortning är en nödvändig anpassning till utvecklingen i det svenska arbetslivet. Fler i arbete ger samhället ökade inkomster samtidigt som samhällets utgifter för människor som står utanför produktionen sparas in. Vpk föreslår därför att riksdagen bör uttala sig för att en nedtrappning av arbetstiden till sextimmarsdag påbörjas.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda föreslås

1. att riksdagen med ändring i proposition 1980/81:126 beslutar godkänna de riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken som anförs,
2. att riksdagen uttalar
   a) att främjandelagen bör förses med föreskrifter för en effektivare tillämpning,
   b) att en målsättning därvid bör vara att före 1981 års utgång åstadkomma ett utfall i form av en förbättrad arbetsmarknadssituation för äldre och handikappade med inriktning att varje månad arbetsplacera 2 000 arbetshandikappade utöver vad som sker i dag och att minst 10 % av de anställda i Samhällsföretag varje år placeras på den reguljära arbetsmarknaden,
3. att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag till lag om praktikplatser på företagen i enlighet med vad som anförs i motionen,
4. att riksdagen uttalar att kommunala åtgärdsprogram bör utarbetas samt att förslag till ekonomiska stödåtgärder bör föreläggas riksdagen i enlighet med vad som anförs i motionen,
5. att riksdagen uttalar att den nuvarande företagsinriktade gymnasieutbildningen slopas och att den yrkesinriktade gymnasieutbildningen utökas och ges den inriktning som anförs i motionen,
6. att riksdagen hemställer hos regeringen om tillsättandet av en snabbutredning vars uppgift bör vara att framlägga förslag till åtgärder så att det i motionen föreslagna aktionsprogrammet mot utslagning och social utstötning kan genomföras,
7. att riksdagen uttalar att förändringar av den arbetsrättsliga lagstiftningen bör utgå från att stärka de anställdas inflytande genom införande av demokratiska rättigheter i arbetslivet

enligt vad som anförs i motionen,

8. att riksdagen beslutar avslå proposition 1980/81:126 i vad gäller förslag om åtgärder för yrkesmässig och geografisk rörlighet,
9. att riksdagen uttalar att flyttlasspolitiken måste förhindras genom en aktiv industri- och sysselsättningspolitik enligt vad som anförs i motionen,
10. att riksdagen beslutar avslå proposition 1980/81:126 i vad gäller slopande av traktamente vid dubbel bosättning,
11. att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag som innebär att de lokala fackliga organisationerna ges vetorätt vid nedläggningar och permitteringar enligt vad som anförs i motionen,
12. att riksdagen avslår proposition 1980/81:126 i vad avser förslag om en tillfällig rekryteringsstimulans till företag inom tillverkningsindustrin,
13. att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag till lag om obligatorisk arbetsförmedling enligt vad som anförs i motionen,
14. att riksdagen uttalar att fackligt inflytande på frågor om statligt stöd till företag bör garanteras genom att berörd facklig organisation skall ge sitt godkännande för att stöd skall kunna utgå,
15. att riksdagen uttalar att en nedtrappning av arbetstiden bör påbörjas med sextimmarsdagen som mål.

Stockholm den 3 april 1981

LARS WERNER (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk) C.-H. HERMANSSON (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk) BERTIL MÅBRINK (vpk)

EVA HJELMSTRÖM (vpk) LARS-OVE HAGBERG (vpk)